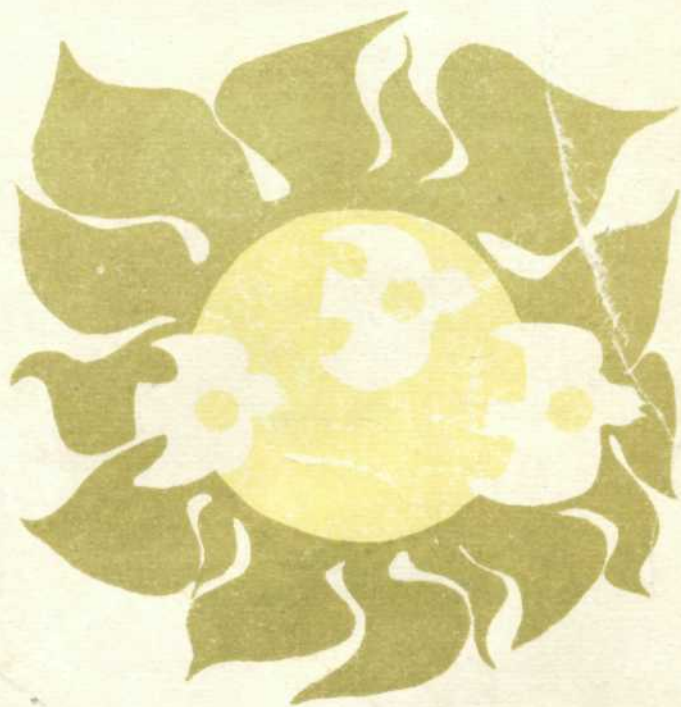

Николай РЫКУНОВ

КЭБИҢИЛЭЭХ
ОТТОР

ЯКУТСКАЙ • 1975

Николай РЫКУНОВ

КЭБИҤИИЛЭЭХ
ОТТОР

(Хоһооннор, поэмалар)

Саха сиринээби кинигэ издательствота
Якутской * 1975

СТОГА

Стихи и поэмы

Художник *И. Д. Корякин*
Редактор *М. Е. Тимофеев*
Худож. редактор *П. П. Соловьев*
Техн. редактор *А. В. Егорова*
Корректор *А. Н. Егорова*

Сдано в набор 9/IV-1975 г. Подписано к печати 19/VI-1975 г.
Бумага тип. № 3. Формат 70x90¹/₃₂. Усл. п. л. 1,86.
Уч.-изд. л. 1,69 Тираж 5000 экз. МЛ 01223. Заказ № 406.
Цена 9 коп.

Якутское книжное издательство
г. Якутск, ул. Чайковского, 28

Якутская республиканская типография им. Ю. А. Гагарина
г. Якутск, ул. Кирова, 9.

Рыкунов Н.

Р94 Кэбинилээх оттор. (Стога. Сборник стихов и поэм). Якутск, Кн. изд-во, 1975.

48 с. На якут. яз.

В стихах этого сборника воспевается весеннее настроение, изображается красота родного края. Включены поэмы на публицистические темы современности.

Р $\frac{0763-084}{M137-75}$ 56—75

С-ЯК

© ЯКУТСКОЕ КНИЖНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО, 1975 г.

ТҮҮНГҮ ЭРКЭЙИЛЭР

Автобус харазын уота айан суолун тэлэйэр; тураллар, тымтык тутан, тобой аайы эркэийилэр. Халты охсон, түннүкпэр хатат уотун сагаллар, уо, мин ньэнкир сүрэхпэр сулустуу хатаналлар. Этин, силлиэ дарбийдын, суобас тыйыс устааптаах, сиртэн силис тарпытты, снн биир туруох тустаахтар. Наһараада курдук өрүү дуоһуйаллар, киэн тутта, бырааһынньыкка да өрүүр бырааптара суобуттан. Үйэлэрин тухары үрдүк-мөнгүн постара, дьонго кэлтэй туһалыыр дьолун билэр хастара. Күлүмүрдэс автобустан күлүү, ырыа дьэргэйэр, тураллар, тымтык тутан, тобой аайы эркэийилэр. Довотторуом, тыыннаахпына, орто буорга кими эрэ ордук саныыр буоллахпына, ол, сыччах — кинилэри!

* * *

Долгуйуу диэн уон өгнөөх
долгун ооньуурун курдук;

Бааллар
араас бааллар:
торбо күөх,
сымала хара,
уот аалай...

Бары сааллан ааһаллар
поэт сүрүбэр балталы —
кыымныы, ырыанан ыһылла,
кыстык буолан лыгкыныыр.

* * *

Поэзия — кындыа кыыскын,
ымманытыахпын билбэтим;
ыл, этиний эрэ кырдыккын —
бүрөчээммин буолбаат мин?

Талыы ньуургун сөбөммүн,
таалан-уулан турбутум.
Сөрөммүт этин, иэбэннин,
сөбүмэр кустук курбуутун.

Күн-дьыл охтуу уунаннас...
Кэм даа, арай, куруутун
кэлтэй таптаан муннанар
кэнэн уолчаан курдукпун.

Үйэбин да монгуум, бабар,
эйигин эрэ күүтэ,
хаалта диэн сонгуйуом суоҕа
халтай биир да мүнүүтэм.

Ааттаһабын ньии, биэбэйиэм,
аһынымаар мингин, кэбис —
сол күн иэйиним тэйиэ,
сойуом диэн дыксинэбин.

Мин сааһыра быһытыдым,
арай эн — бэйэн бэйэбинэн...

* * *

Үлэ! Махталланнын үлэ —
олох тыяллар өнүгөтэ,
уолан сааһынг көмүөлэ,
үйэнг дьоро киэһэтэ!

Үт көлүйэни күндэлит,
үүнэс ый хараабылын,
үрдүк дьолу күндүлүү,
үлэ бары — уруулуу.

Балтаһыт да илистэр дуо
балерина кыысчаан саға?
Үлэбэ «үрүн», «хара» суох,
үлэ буолла — күн-маҕан!

Хоһоонтон сындаалаабы
билбэппит поэт дьоннор,
ханныктаах да күндү лаабын
биһээккин аҕай хоннор.

Солотуута, дуйа суох
солотунньук тыл иһин
муну ылын мундуйа суох,
муннугун үттэт, илиһин!

Килбиэн киһи сонордуур
сорун булчут эрэ билэр;
киһи эмиэ, поэт курдук,
суох эбээт өрөбүлэ.

Байанай диэн талаан баайа,
байанай — кэрэ дьулуур;
хаары харбата, иэс баайан,
хаадыаттары эрэ дьоллуур.

* * *

Доботторуом, олортуобун,
тоҕолохпутун кумуна,
поэзия чэчирин тула;
күлүмнэтэ толортуобун
хоһоон оһуор чорооннорун
уоттаах хатан кымыһынан —
удьуор сахабыт тылынан!

Бэһиэлэйдик сэлэһэ,
поэттар, көрсүстэххэ,
ырыанан күндүлэһэн,
ыалдыттаһар үгэстээхтэр.

Ыһыах күн эрэ буолбакка,
ырыаны, күн сырдыгыны,
ходуһаҕа-буолакка
хоһуун дьон утах гыннын.

Поэт, дьолу байыта,
бигэ тыллаах эр дэттин,
биирбит талы айыта
барыбытын үрдэттин.

Доботторуом, олортуобун,
Тоҕолохпутун кумуна,
Поэзия чэчирин тула;
күлүмнэтэ толортуобун
хоһоон оһуор чорооннорун
уоттаах хатан кымыһынан —
удьуор сахабыт тылынан!

САГА ДЬЫЛ ТҮҮН

Г. Данилов кэриэһингэр

Шампанскай бүөтүнүү
халлаанга ый кырайар,
курустаал түүн салгына
бакаал курдук оргуйар.
Чэйинг, иһинг, эдэрдэр,
чэгиэн салгын утабын;
уоттаах дьолу күндээрдэн,
уулуссаҕа тахсыабын.
Суохтуу санаан ааһыабын
ким аара быстарбыты,
сонгуйаммыт ахтаабын.
кэлбэтэх атастарбытын.
Килбигийэ, хойутаан да,
кинилэр кэлиэхтэрэ,
солуута суох суйутааттан
сонньуйа күдүөхтэрэ...
Сыдьаайдар да куруутун
сырдык ый санаарбабыл,
хаар кымын, харах уотун
хабылыктыы наар хабын!
Шампанскай бүөтүнүү
халлаанга ый кырайар,
курустаал түүн бүтүннүү
бакаал курдук оргуйар.
Көөнньөр сулус — бу
бакаал —
тыннаах сылдыар аналбыт
көмүс дьолун, уо, бакаа
ингэринэн хаалларбыт!

ӨТҮЙЭ УОННА КЫСТЫК

Кириитиктэр наар поэттар
«кинигэлэрин сирэннэр»,
Поэттар наар кириитиктэр
«кирингэлэрин кирэннэр» —
кулаһаллар диэн ааттыыр
куолуһуһут мань аахтын:
поэт уонна кириитик,
мииннэрин билсифэннэр,
өтүйэлээх кыстык курдук,
үйэлээх сааска добордуу,
хороон кустук хотуурун
хомофойдук санааннар,
хатан ыстаал таманнаан,
хатыһан таптайаллар,
сытыы кылыс кылааннаан,
сытайан чапчыйаллар!

ТҮЛҮПҮӨНҮНЭН

Бнир үлэлээхтэрбэр,
бнир өлүүлээхтэрбэр —
хатаа ох тыллаахтарга,
хаһыатчыт-поэттарга.

Хара куоска оботунуу
халаачыктыы түүрүллэн,
хайа мунгун, дьэ биирдэ
хам-бааччы нуктаан испит
түлүпүөнүм туруупката,
түптэ үөһэ үктэннэрэ,
кыһыырбыттыы эмискэччи
кырдыгыныы түспүтүгэр,
хаба тардан ылабын.
— «Хантаный? Дьэрэмэйэп даа?
Билигин арай табыста...
билбэтим, дьэ... Ээ, мин дуо?..
Хайыахпыный, хаһан да —
хаһыатчыкка хаһыатчыт,
харчы тэбэн буолбатах,
собо тылын саға да
сонун булар баһаттан,
анаан-минээн кэлэрэ
ахсаан буолуо дуо, ама.
Хомойуман, баһаалыста —
хобордоохтоң ылаат да,
итиитинэ сэмсэлиир
информация диэн мэлис.
Репортаж да кэмчи..
Эриирдээх дьонгут, эчи.
Кыһалбатын онорон,
кырдыга, бэйэбит да

сылы быһа кэриэтэ
«сыарбаттан оттунаммыт»
сыккыраан олорор ыалбыт.
Арай, бу... хоһоон оботун...»
«Ама дуо, доһор, бу да киһи
матырыйаал суох дии-дии
маабытттан майаачылаан —
эгэ бэрдэ ол буоллаба,
этэ охсууй, чэ, ыл аҕал!»
Көхсүбүн дьөллөрүтэн,
күөмэйбин чөллөрүтэн,
долгуйар куоласпынан
доргуччу ааһан бардым:
кырыатана-илбинэ турар
кырымахтаах арбаастаах,
тайылбаннаах таһаалаах
тайһам сиһин тайанан,
чыскайа-кыскайа сытар
чыыстай толоону сыһан,
тымыр-сыдыаан тыккыраан,
тыраадыһан киһирэн түһэр
тын боруобат үөһүнэн
тыргыллаахтыы тыгыалаан,
хоһоонум төлөн хаана
хоһуун-мааны Дьокуускайым
сүрэхийин ортотунан
сүүрүгүрдэн эрэрин,
сүргэлэрим көтөбүллэн,
ис-испиттэн иһиэн кэлэн,
илэ-бааччы, илэ-чахчы
истээхтииргэ дылыбын..
Уһуктубутум, арай —
уот диэки хайыһан,
минныгэс диэн бэйэлээхтик
мичээрдии сытар эбиһин!

САЙЫНГЫ САНААМ

П. Дмитриевкэ.

Дьэрэкээн анньылаах,
дьэргэлгэн оонньуулаах,
сыламныыр таалалаах
сыһыга сылдьаммын,
күөрэгэй чыычаабым
күн көмүөл уотунуу
күлүмнүү кутулар
күрүлгэн тойугун,
онгойук-чонойук
онгоойук —сүрэхпэр
толору-томточчу
тоһуйан ыламмын,
томороон дьыбардаах
тохсунньум ортото,
кылыстыыр тымныыбыт
кылаанын тоһута,
кыдымах дьайыннаах
кыраайбар ыстарбыан,
күрэх-күөн дьоннорбун
күндүлээн үөртэрбиэн!

КУОБАХ-КУОБАХ БЭРГЭҺЭЧЭЭН

Үрүң күннүү аралыйан,
үүнэн кэллин тумантан,
дьэдьэн имин сыралыйан,
дьыбар суоһун сымнатта,
куобах-куобах бэргэһэчээн,
уон сэттэлээх кэрэчээн!

Күлүмүрдэс мичээргинэн
күнүм аннын күллэрэбин,
симэх оттуу кэрэбинэн
сирим үрдүн чэлгитэбин,
куобах-куобах бэргэһэчээн,
уон сэттэлээх кэрэчээн!

Хайа дьоллоох уол оҕо
эйигин уулла таптыай,
ол таптаан бу күн сиригэр
үйэтин салгыы ытыай,
куобах-куобах бэргэһэчээн,
уон сэттэлээх кэрэчээн?

Элэккэй-чэгийн саастыы
мэлдьи сир күөх аналын
эн курдук талба кыыстыын
мин ханыылаан ыллыбын,
куобах-куобах бэргэһэчээн,
уон сэттэлээх кэрэчээн!

Таптал — куйаас кулуһун
чабыл кыымын ыһахтыы,
үрдүк тырым сулуһун
өрүү сырды тыгыахтын,
куобах-куобах бэргэһэчээн,
уон сэттэлээх кэрэчээн!

МААЙЫСКАҒА БИҢИК ЫРЫАТА

Намылытан,
наскыһытан, набыллык
Намга тунал,
Намга чабыл ый ыллыыр:
баай-баай, баайы-баайыска,
Маай кыыс, Маайа-Маайыска.

Үрүң күнүм,
үөрүүм-көтүүм кыымчаана,
үөскүүр кэмим,
үүнэр үйэм кыысчаана,
баай-баай, баайы-баайыска,
баай кыыс, Маайа-Маайыска.

Тэлгэһэни
тэһиппэккэ чиэрэстээн,
бэлиэр күтүөт,
бэрт диэн күтүөт уол тиэстэр,
баай-баай, баайы-баайыска,
баайым-дьолум — Маайыскам.

Саамай албан,
саамай талба аналлаах
сахам сааһа,
сахам кыһа,
баай-баай, баайы-баайыска,
Маай кыыс, Маайа-Маайыска.

* * *

Бүгүн мин мас
кыстыырбар
чооруос ыллаан ааста:
«Айхал-мичик!
Атастарбар
айхал аалай саастан!»

ТАҢЫРДЬА

Аймаһыта нүөлүтэр
ахтылбантан илистэн,
тумнастан-тууйулан,
тула кулахаччыйаат,
таһырдьаны былдыастым...

Таһырдыа!

Таһырдыа барахсан
кигкинээхтиир
киэнг дьайбаан көхсүгэр,
сөрүү охсон ылар
сөрүүн дьүрүс сүүрүгэр,
тыалынан аңылыһар
тыйыс байбал тыыныгар!
Таһырдыа!

Таһырдыа тахсыый эн эмнэ,
эн эмнэ,

эйэбэс биэбэйим!

Сүүе көс сиртэн
сүрэх сүрэхпит
сылааһыгар сыламнаан,
иттигигэр иттэн,
ханан даҕаны
хашпахчы охсуллубатах
аһаҕас айыы халлаан
араҕас сулус чүмэчилээх
дыбарыаһын иһигэр
дыбарсыйар киэһэбэр
хаамса түһүөх иккиэйэбин,
хара хаастаах биэбэйим.

СИЛИСТЭР

Симэр хараҕаҕа
сирэлийэ-бурулуйа,
сирэм тыргыллаах
сир ийэ үрдүгэр
силис тардар сибэкки.
Сибэкким барахсан
силигилии үүнүө,
сирээдийиэ, ситиэ,
симэлийиэ-сингииэ —
син биир эмнэ
сир дойду үрдүнэн,
сирэлийэр факеллыы,
сибэккени өрө анныа.
Өлбөт-сүппэт өгөлөөх
өбүгэ дьонум
өрөгөйдөөх үрүг күнүгэ
өрө ууналлар минигин.

КИНИГЭЛЭРИМ

Кыс мас буолан
кыстаммыт,
саһаан буолан
сааһыламмыт
кинигэлэрим —
күн инилэрим,
кинигэлэрим —
күндүлэрим,
Сыралбанаах
сарсыардабын
сытайаннар
сандаардаллар,
күрүлгэннээх
күнүскүбүн
күүһүрдэннэр
күндээрдэллэр
кинигэлэрим —
өбүгэлэрим,
кинигэлэрим —
өлбөт эрэлим.
Кулаат тимир
куйахтаахтар,
алтан-көмүс
ардайдаахтар,
синньэ-оһуор
симэхтээхтэр,
кып-кыһыллар
сарыаллыы.
Кинигэлэрим —
өбүгэлэрим,
кинигэлэрим —
өлбөт эрэлим!

ДЬОЛ

Тула өттүгү
тула — дьол!
Ол ону баара,
уларыкаан мэйни,
орой-төбөт эрдэххэ
оруоллуу турбаккын;
эмньик кулун,
эвий-добуй сүһүөххэр,
тапталга наһаа
талбаара уулан дуу,
дьалайа санаабаккын,
үөрэххэ ааһа
үлүһүйэ өлөн дуу,
өйдүү барбаккын.
Онтон туран, дьэ,
отутун уолдыаан,
оттомура быһыытыйан,
офонньорумсуйа сананан,
орто-кэрии дойдугун,
олохпуг онкулун
тургута-одуулуу аҕай
турдаххына дуо, добоор —
тула өттүгү тула,
туох баһаамай диэх айылаах,
толуу-бастыг дьолунан
толбоннура оонньуу
олорор эбит ньин,
оҕолоор!
Оҕо сааһыг —
оһуор-бичик дьол эбит,

күөнэх чааһыг —
күлүм-мичик дьол эбит!
Төлөн-мөвүл үйэбэ
төлкөлөнөн түспүтүн
төрөлкөй дьолун эбит,
Советскай сир нйэбэ
сириэдийэн үүммүтүн
ситэри дьолун эбит!

Үт чаран сыдьяайдаах
үрдүк, чабыл сарсыарда
чэмэл күннүү
чэбдигирэн туарын —
дьол!

Үөлээннээххин кытары
үөрэн-көтөн күлүмүрдүү,
үрүлүйэ-харылыһа,
үлэли-үрдүү сыдьяарын —
дьол!

Ыйдынаттан ымманыһан,
ыраас хараһын уута
ыгыллан тахсарын тухары,
ыллыр-туойар
аналлааһын —

дьол!

Дьол — нылбэккэр
кыһыл обон сылаастыра,
дьол — иэдэскэр илгийэр
алаас тыһа!

Тула өттүн
тула — дьол!

ТИТИРИКТЭР

Сыһы-алаас кэрнилэрин
сытыы-тырым сыттарынан
сырылаччы тунуйаннар,
сымаланан оргуйаннар
күөх тингим кутуругун
көбүччү туппут курдук
күөх төлөн киистэлэрин
күн уотугар умһааннар,
күлүмнэтэ оонһооннор,
күөл уутугар ыһаллар,
күн анныгар унаарыһа,
күөгэл-нухал хамсыыллар,
күөгэлдьиһэ суугунуулар.

Ол суугунна иһиллэр
олох өлбөт мөккүөрэ:
олонхо сөг дуораана,
обом мунна сурдургуура,
ийэм нарын тыллара,
ириэнэх сааскы самыр
сэлиэһинэй долгуна,
сирилэс силлиэ тыһа —
сир эгэлгэ дорбооно.

Чыычаахтарбын үөрдээри,
чысхаантан чачайбакка,
хаардаах тыһа оймооммун
харыһа быһа сылдьан,
эдэр-чэгиэн сэгэрдэрбин
эмиз көрсөн бэркэ үөрдүм —
чыскайар сытыы тыалга,

чыыстай буолак угуоругар,
хатан хомус тылыны
хатылланны имиллэн,
чынкынаһа тураллар,
лынкынаһа ыллыллар:

«Баай ийэ тайбабыт
барҕара туруоҕа
куруутун,
көрүлүүр сайыммыт
хойгутун.
күрэммэт буолуоҕа
Систэрбит эттэрэ
ситэниэр-хотоннор
биһиги
линккинэс тинтэрдээх
линкир тыа буолларбыт
дэһэбит.
Көмүһү-алтаны
көхсүгэ сүгэммит
күнүс-түүн,
саһылы-кырсаһы
санныга таһаммыт
саас-күһүн
кылбанныыр ыллыгы
кырыппа кылыны
сыыйаммыт,
шпала буоламмыт
ыллаһа-лынкыны
сытыахпыт».

ИИРЭ ТАЛАХ ТУҔУНАН НОМОХ

Балерина Е. Степановаҕа.

Өлбөт мэнэ уулаах
Өлүөнэ кырдалын
сыдыай ый дабайар
сыһаһа сыырдарын
приэнэх буоругар
принньэх күөх иирэ
борууга-торууга
булкуһан үүнэрэ.

Муус толон
мускуйдун,
кыдымах
кыһайдын —

ирийэр чысхаанга
иэмэхтин иэбиллэ,
илбиргэс кыһаанын
илгисгэн кээһэрэ.
Күүтээхтиир буолара
Күн Уолан кэлэрин,
күндүтүк тутара
Күн Уолан эрэлин.
Көбөччөр аттардаах
көтүтэн эрэрин
унаара далбаатаан,
уруйдуу киирэрэ.

Дьэргэлгэн кырдалга
дьиэрэнкэй тэбэрэ,—
хоту сир хомуһа,
хомурах оҕото

үрдүгэ олуна
өрөгөй бағата.

Иинэбэс бэйэтэ,
имиллэн, илбийин!
Хомоҕой иэйнитэ
хоһуунун! Килбиэнин!
Ол иһин, ол иһин
үлүскэн көмүөллээх
адаархай долгуннар
атабар үгэллэр,
тапталы алгырын
талбааран истэллэр.

КЭНКЭМЭБЭ

Уот үрүйэ

Өбүллүбэт үрүң көмүс
үктэллээхпит дэһэрдин,
үрүң көмүс үөттэриң
үрүлүһэн тураллар,
кылдыылыы кыһыл көмүс
кытыллаахпыт дэһэрдин,
кыһыл көмүс долгуннарың
кылыгырыы усталлар,
кэрэ-сырдык түөлбэлэрдээх
Кэнкэмэлиир үрэбизэм.

Сайыңгы өгөр куйааска
саалыр-буулур аттанан,
сатыылаан саллаһнаан,
Салбантан түһэн иһэн,
күлүмүрдэс уугуттан
көхсүнү анһан аһар
малаһыңна да сылдырдабар
махталлаах, күндү буолар.

Тиитиң ахсын сындыстана
тииңим ойон субуруйар,
хатың, ыарба ыллыктанан
хара улар кулуһуйар;
сың ойуурунан, алыһнан
сыыдам тууттар ыллыыллар,
дуораан буолан чуураадыһан
дружбалар дырылыыллар.

Буугунас дьыл оѳуһунуун
буулаѳа дуул мөккүөрдээх,
муос туйахха буоланнар,
мускуһар сылгыларым
кыаһаан муос дьанхаларын
кыыгыначчы илгистэннэр,
лаанкылардаах куруннардын
лынгкыната кистиниллэр.

Улуу сэрин сылларыгар,
уоттаах кураан сыралыгар
көрүөх-билэ дьонноргун,
күстэххинэн күндүлээн,
күнгэ өрө тардарын,
үлэһит хоһуун ыалгын,
үөрэбинэн үтэлээн,
үөлэстэрин кыымныырын.

Кэнкил хара тыалардаах
Кэнкэмэлиир эбэжкээм,
кэрэмэсчэй саһылгытан
килбиэннэрдээх кэскилгин
кэрэхсээхтин көрбүппүн
кэрээбэтчэй кэбэҥ тэҥэ
кэһсээхийдиир буолларбыан!

Буспут сугун сулустардын
буурай хара түүһнэрим,
хардан энэ буолаахтаан,
хаарга тэбээн сылымнатар
хатан тымнытыгар да
хам ыларбакка,
ыллаан лиҥкиһин сытар
ыстаал аалы турбанан,
эйигинниин сэлэлэнэ,
эйэргэнэ-сэлэнэ,
күүгүнүүр модун уохтаах,

күлүбүрүүр

күөх төлөн сүүрүктээх
дьолуо уот-үрүйэбит,
дьуолкалаах сүннү булан,
дьоллоох Дьокуускайы
туһулаан,
дьулуруйа устан эрэрин
долгуйа-үөрэ да көрөбүн.

ӨТӨН

Күннүк Уурастырапка

Көбөн күнүм баттабынны
көмүс аалай сабахтартан
сатыы күнүм лаглайаахтаан,
сааскы көтөр абырымнаан,
отууланар тумул тыабар
оргууй хааман истэхпинэ,
сымаланан чабылыяр
сырдык чагдам унгуоруттан,
аланхалаах мырааннартан
алгыс ырыа дуораһыйда:

һуу-һуо, һуу-һуу,
һуу-һуо, һуу-һуу.

Көмнөхтөрүн илгээхтээннэр
көңүл тыыммыт лабааларым,
көтөх көрдүүр оёолордуу,
күнгэ өрө даллангалы,
көбөрүөхчэ тунаарыйан,
күөгэлдьинэ унаарыйар
ала-чахчы алгыстардаах
албан кэммит иһэр курдук.

һуу-һуо, һуу-һуу,
һуу-һуо, һуу-һуу.

Итии мыраан эркиннэрдээх
илгэ-быйан кытылларбар
тыраактардар тырылыыллар,
күөрэгэйдэр дьурулууллар.
Буулка курдук анкылыян,
буруолуу сытар буолактарбар

Өлбөт мэңгэ уута буолан,
Өлгөм самыыр — сиэмэ түһэр.

һуу-һуо, һуу-һуу,
һуу-һуо, һуу-һуу.

Анһан эрэр ачалардаах
алаас таала кырдалыгар
көмүс сиэлэ үрэллэннини
күөлэһийэ оонһуур күммүт,
халың хаары туораабычча,
хангыл кунга хангаабычча,
дырылаччы кистээбитэ —
дырбыылаамыт күөлүм мууһа
күөрэлэнэн көңүл барда,
көңүс уута барылаата,
тынһаһалыы тыбыырбыта —
тырыбынас долгун сүүрдэ.

һуу-һуо, һуу-һуу,
һуу-һуо, һуу-һуу.

Күлүм-чабыл мичилийэн
күнтэн күнүм набылһыйда,
кэрин тыаттан дьибэрэһийэн
кэрэ дуораан намылһыйда;
ыллыыр аалай сарсыардабар,
ыллыыр күнүс, киэһэлик:
таптал уота сыралыйар
талба сааһың ааһа илик,
һуу-һуо, һуу-һуу,
һуу-һуо, һуу-һуу.

КЭБИНИЛЭЭХ ОТТОР

Салаа отгон самсананнар,
угаайыттан улаатаннар,
түүлүбэт түгэхтэнэн,
сингибэт силистэнэн,
алаас-сыһы ахсытынан
ары-уоһах асхарыйан,
үтүмэннир да дбылтан
үүнэ, үрдүү турдактара

Кэбиниилээх оттор!

Кэбиниилээх оттор!

Арбастарыгар самыр тохтор,
атахтарыгар буурба охтор.
Көлүүр обуһун санатар
көлөһүн, буор сыттаахтар,
сыһаһа мыраан курдук
сыбаллыбат түстээхтэр,
киҥкиниир халлаан курдук
киэн-холку көбүстээхтэр.

Кэбиниилээх оттор!

Кэбиниилээх оттор!

Күһүңгү дылэй киэһэ
күрэхтэн быстан иһэн,
күөрэ, алаас сабатыгар
күрүөлээх окко анһыллан,
итии-сылаас хоонһугар
ирэ-хоро сылаанһыйан,
кыһалбаһын умнанһын,
кыһыл оҕолуу буккуруу,
ойбут күнүм уотуттан
унгообурбаан, сыламнаан
уһуктуоххар диэритин

утуйан хаалар кэрэтин!
Онно түһээн көрөрүм
орой-мэник улдьааны,
окко оонһуу-көрүлүү,
обус сиэтэр уолчааны.
Ажам ол отун үрдүгэр
атырдыба кылбанһы,
хаастан хааһы төгүрүтэ,
халлаанга ыттан истэ...
саамай кылаан түһүгэр,
сардананан саккыры,
күлүмүрдэс хоруоналы
күнү ууран чөмчөттө...

Кэбиниилээх оттор!

Кэбиниилээх оттор!

Сайын илгэ быһанһын
санныларыгар сүгэн,
күрүлэс күнүм уотун
көхсүлэригэр төргүүлэнэн,
силбиһи, тоһууну кэһэн,
силлиэни, туманы силэйэн,
сырдары дабайталаан
сылбалара быстан,
сиэтэри чһэрэстээн
сэһнэлэрэ эстэн,
бөлөбүнэн дүккүһэн,
бөһүөлэктээн иһэллэрин,
хаарга туораан таһсаммын,
хайгы-сөбө хаалабын...

Кэбиниилээх оттор!

Кэбиниилээх оттор!

Кэһэбэһин кэһчээрибэр
кэриэс гынан туруортуур
ханналарый миэһинэрэ
хаһаас лөкөй отторум?

Күүтэ түһүн,
күүтэ түһүн —
өссө күйүө илик күһүн,
өссө ууруом турар түһүн —
Күүтэ түһүн,
күүтэ түһүн.

БУКВАРЫМ ТУҢУНАН ПОЭМА

1

Букварым,
букварым —
хаардаах бугул саҕа
халын, сүдү кинигэлэр,
хатат тилэбин саҕа
хатан, чараас кинигэлэр,
өркөн-төлөн тыллаахтар,
өлбөт-сүппэт тыыннаахтар —
бука бары,
бука бары,
эбэлээтэр эбэлэрэ,
эһэлээтэр эһэлэрэ
эн эрэ буолабын,
эн бааргын!
Аалы өргөс кылааннардаах,
айа курдук иэҕнилээх,
хатан кирис тардыылаах
хас буукубан —
муус болуо олуурдаах
муударас тоҥ ампаардарын
күлүмэх аптаах
күлүүстөрүн тыла.
Талы-мааны санаалаах
Таал-таал эмээхсинни,
чэнгэ-мууска хам сыстан,
чирэстэһэ сыппыт
саха кыратын-кыамматын
санньтан өрө тардан,
сардангалаах чыпчаалга

салайан ажалбыт
Советскай былааһым
сиэдэрэй бэлэбэ —
түүрт уон толуу ампаартан
түүрт уон күлүүс тыллаахпын!
Ампаарым ахсын
ааныттан анһа
күн уота кылааннаах
күндү түүлээх баар:
кырынааһым-кырсам
кылаан өй диэннэр,
үүһүм-кииһим
үтүө санаа диэннэр.

2

Түүрт уон түмэн апмаарым
түүрт уон күлүүһүн тылын
былдыан-талаан олоортор
былыр баайдар-тойоттор.
Быыһастыгас былчыгнаах,
быыра-дохсун санаалаах
манчаарылар эрэ арай,
маһан күннэрэ харааран,
хаһыырбытынан сүүрэн кэлэн,
халбаннарын хайа тэбэн,
кылаат бэрдин үллэнгэтэ,
кылыс тэнгэ кылбаһнатан:
«Кылаан биилээн! — диэн албаан,
кыра-кыаммат ыалларыгар
түнгэтээхтээн биэрэннэр,
түрмэбэ дьүүлэнэннэр,
төрүт буорум үрдүттэн
унуохтуун мэлийбиттэр...
Арай, сулус ааттара
алмаастыы чабылылар!

Букварым,
букварым!

Аан маннай этэ дии били,
аргый илиибэр ылан,
арыйааппын кытары —
арылы кустук оонньоон,
тула сабах иитэ
туналыа күлбүтэ.
Сага хаарым кэриэтэ
сапаба суох илиискэр,
оһохторун иннигэр
оллооннуу ууран олорор
оһонньоттор курдук:
«Көр, дьэ, бу
көрсүө оһо!» — диэн
күө-дьаа буолбахты,
көтөбөн ылан мнигин
кыһыл көмүс бытыгынан
кычыгылата оонньоох курдук,
илгэ-сылаас мичээрдээх,
ис киирбэх сэбэрэлээх
Ильич — улуу эһэм
олорорун көрбүтүм,
олус диэммин үөрбүтүм.
Ойуччу чабылхай
ол күнүс, дьэ, мин
дьизэрэнкэй тэбэммин
дынэбэр тийээтин,
оһону-урууну
оронго мунһаммын,
оһостон олорон,
ойуутун-бичигин
оомойдуу сылдыаммын,
оһуннаан-төлөннөөн

олоччу кэпсээммин,
олустук сөхтөрдүм,
остуоруйа курдук дэттим.

Аны туран, дьэ,
ааһа түһэммин,
аҕалаах ийэбэр
А буукубаны
ааҕан биэрэммин,
алыстык астыннардым.

4

Төлкөм төһүүтэ буолбут
төрөөбүт алфавитым
аан арыһааччы,
айах тутааччы,
айхал амалыйааччы
ааттаах үтүө санаалаах,
алыс көнө майгылаах
А буукубатын,
агроном Ылдьааҕа
аҕам ыпсаран биэрбит
ачаах маһыгар ханыылаан,
адыас начаас булсубутум,
атас-дотор туттубутум.

Ааттаах үтүө санаалаах,
алыс көнө майгылаах
А буукубам барахсан,
аҕал эрэ баппаҕайгың —
аҕыйах хонуктааҕыта
аччыгыйкаан кыысчааным
аан маннай айах атаң:

«Аа, аа!» — диэхтээн,

саҕа аллайар буолбут
саргылаах сураҕын

кэргэним Дьэбдьинэй
кэмбиэрдээн ыһпыйт.

Ону туран эбээтэ:
«Оҕом сыһа, хор, бэлиэр
буукубаны билэр
буолан эрэр», — диир үһү.

Айхаллаах атаһым
А буукубам,
анытын даҕаны
кыысчааным ыллыгар
кытыаста умайый,
оҕоком суолугар
олукта тэниттий!

5

Ол түүн, дьэ,
кинигэбин кытта
кичэйэн саптаммын,
хоонньоһон сытабын.
Хойукка диэри мин
аргыйы суорҕан иһигэр:
«А, утуйдун дуо?» — диибин.
«Аа?» — диэн чаҕаарыйар
атаһым онуоха...

Устунан, түһүү-түһүү,
утуйан барабын...

Дьэ, дыкти диэтэбин! —
дьэргэлгэн сүһүмнээх,
дыримнэс уоттардаах
дьэнкир таас дыбарыас
дьэндэйэн тураахтыыр:

«Букварь» диэн эбит
бу кэрэмэс дыһэбит.

Хараҕым алаадыйан,
хантаһан турдахпына,
арай, эмискэчи

ааны тэлэйэ баттаат,
А буукубам сагата
алтаннаахай чуораанны
айманаахты түстэбэ!

Аралыйар кустуктаах
араас-араас хостору
аһан-сабан,
ааһыталаан,

халыс таас таманнаах,
халлаан курдук кинкинээбит
халыаннай саала
халбанын тэлэйбишит —

өркөн күнүм уотугар
өрө күлүбүрүү олорор
өргөс-кылаан үөрбэлэрин
өрө тушпутунан,

оҕо-тунгуй көрүнгнээх
отут тобус бухатыыр,
сүһүөхтэрин бокутан,
сүгүрүйэн ыллылар:

«Эдэркээн сирдьиппиэт,
эн этиэнг эрэ кэрэх —
ууга тимирэртэн,
уокка да кэриэрэртэн
уолуйан туруохпут суоҕа,

сирдээ биһигини —
сири-сибири

сиксигинэн тилийиэхпит,
хамаандалаа биһигини —
халлааны даҕаны
хасты тэлэйиэхпит!»

6

Дуоскаҕа тахсангын,
Сүүһүң көлөһүнүн ньуххана,

38

сүһүөбү сүһүөххэ холбоон,
эппэт кэлэбэй буолан,
эрэйдэнэ аҕай турангын,
эмискэччи тыл таһааран,
дьуолкаҕа да кэлбиттээбэр
дьэлуотук дьоллононгун,
сага алайарын баар
сагаан этиллибэт
саргылаах үөрүү диэн!

Бастакы кыһынгын
бараан иһэнгин,
тылтан тылы ааҕан,
тылга тылы холбоон,
учууталың мичээрдиир,
улам тулаг сырдыр, кэниир.

Манан күнүм анныгар
маннайгы диэн
барыта даҕаны
барҕа махталлаах:
маннай үөрэммит күнүң,
маннай билбит кинигэн,
бастакы килбик ийиниң,
бастакы оҕон...

Сүүсчэкэлээх оҕонньордуу,
сөмүйэбин тайахтанан,
сүүһүң мыччыстан олорон,
сүһүөхтээн маннай ааҕар
сүдү мөккүөр, туругур!

7

Букварым,
букварым —
сардаҕалаах олобум
сарсыардаагы чолбоно,

39

аартык суолум төрдүгэр,
аар хатыным үрдүнэн
көбүтэ күлбүтүг,
угуйа турбутун —
оѳом эрэ буолларгын,
орто туруу дойдуга
олорорун устата,
үтүөбэ эрэ үөрдүс,
кэрэбэ наар кэккэлэс,
кырдыгы кытта кыттыс,
күөххэ көбүй,
күнгэ дьулус! — диэнгин.

Алгыһыг баһа

арыылаах буоллун!

Хаарыан-харамай тылларгын
харабым харатыныны
харыстаахтаан сылдьаммын,
кыысчааным сүрэбэр
кыым гынан кыбытыам,
уол оѳом кутугар
уот гынан кутуом!

МОХСОБОЛ УОННА СУОР

(Публицистической поэма)

Ночной зефир

Струнт эфир

А. С. Пушкин.

Дирбиэн-дарбаан күннэргэ..

П. А. Ойуунускай.

I

Сир

нуктуур курдук

түү бэриинэбэ,

нуһаран үллүйэр

суорбанныы,

Хаар эрэ куучургуур

хаатынкам тилэбэр,

Хаар эрэ бурбанчыыр...

Чуу!

Туох тынкыныыр,

боруобат дуу, биитэр

кулгаах чункунуур?

Суох, ити

чуумпу чуннуур —

сыа хаары бааһырпакка,

сыбдыйа сылдьан,

саһыллыы

Чуумпу чуннуур

арахпакка:

уоскута сатыыр

сүрэби,

утута сатыыр

сэрэби.

Албыдыйар бу чуумпу

абылыа дуо куппун —
хахсаат куйаар
хардааччы
 кырбый тыалын
 сайыһаммын,
кый халлаанга
 хайыһабын —
этим сааһынан
илэ-бааччы,
илэ-чахчы
истээхтинбин,
истэбин:
 куугунуур эфир,
 чункунуур эфир!..

2

Саба бырабан
сабаҕалаан көрдөхпүнэ,
Индикатор уотунуу
иминниир күөх сулус —
ити, дьэ,
сүгэ сылдыар
сүүнэ приемнигын
сүһүөбэр ууран,
сөһүргэстээн олорон,
куораан далай ыгыстаах
космос обонньор
 түүн үөһэ
куруук аайы,
 куруук аайы
хамаҕатык да
хаба сатыырга дылы
Сир барахсан
 холку-нарын,
Сир обургу

баламат долгуннарын:
куугунуур эфир,
чункунуур эфир!

3

Куу-хаа буола түһэр
кулгаабым иһэ...
ол онно да суоһуур
одун охсуһуу,
хабыр хапсыһы:
хабырына-хабырына
хабарбаттан ылсыһы,
хадьыктаһы,
хадьырайсы,
хардыгыһаһы,
 силлэһии —
хаһан да
 суох онно иллэһии!
Дууһа тулуйбат ыйа-хайа.
дорбоон
дорбоону дөйүтэр,
дорбоону
дорбоон тууйар.
Өстөөх тахсар
өйүттэн,
өстөөх өлөрүнэн мөхсөр,
харангарар халлаан көхсө,
халлаан киэбэ кинкиниир:
 ЭИЭ — СЭРИИ,
 СЭРИИ — ЭИЭ
 ЭИЭ — СЭРИИ!

Икки
 үйэ-саас
 үөлээннэспэт тыл
Мохсоболлоох
Суордуу

бобута кытаахтастылар,
күөн көрсүстүлөр,
күрөх былдыастылар

Сырдыктаах
Хараңа,
Кырдыктаах
Сымыйа,
икки үйэ,
икки идеология!

4

...Субу

быста-быста
кэлэргэ дылы
сулус өлөр кыланыпта.
Андромеда атабынаабы
аймахтарбын быһанаталы
ыра-хараабылларым
ыйылаһа аттаннылар.
Харахпар арыллар
халлаан улабата,
сүрөбим —
сүүнэ локатор,
сүрөбим кууһар
баарабай мирдэри,
бигиир хас
тэбэр тымырдарын.

5

...Хороонноругар уу киирбит
кутуйах оболорунуу
сулдыгураһаллар,
чыбыгыраһаллар,
чааркаанга үктээн

44

татынньахайдаһаллар
сын тыа
сыгынабын анныгар
сыыла сытан,
үспүйөһөн үлүгүнэйэр
үөн-курдьаба шифрдэрэ.
...Өлөрө сатыр
өй-сүрэх эрэһин,
уһун түүһнэ
улуйан хонор бөрөлүү,
Америка
куолаһа.

Чабыланар,
дьансыйар,
ньылбаарытар,
ньымаатымсыйар,
сутурбаланар,
сулукуччуйар,
айыһанан кубулуммут
абааһы кыһыһыны,
сараһын сирэйһин
саптыһан,
сүлүһүннээхтик,
сүөргүтүк
күлэр
Америка
албабалаах куолаһа.

6

...Дойду түһүлгэтэ
дуолан Москваттан
доллоһуйа устан ээр,
көмүөл уутун курдук,
көһүл норуот куолаһа
күн бүгүн илэ-бодо,

45

күлүмэх күүстээх ракеталы,
халарыктаах халлаанга
хаһырдан тахсан,
харанга күүстэри
хампырытыһан эрэр —
айхал-талба!

Үөдэн биистэрин
үлтүрүтүһэн эрэр —
үөрүү-мичик!

Адһырба баайдар
абыс уон абыс
аһар албастарын,
ообуй илиминин
обуурдаан иилэ баайар
обуруктаах

ап-чарай быаларын
Кырдык — диэн
кыларыйбат кылааннаах,
Дьулуур — диэн
уйадыйбат уһуктаах,
оонһуулаах

уот-курбуу болотунан
быта курдук
быһыта дайбаан эрэр,
кэйгэс курдук
кэйгэллээн ахан эрэр —
уруй-айхал буоллун,
уоттаах ураа турдун!

7

Сир
нуктуур курдук
түү бэриннэбэ,
нуһараан үллүйэр
суорбанны.

46

Хаар эрэ куучургуур
хаатынгам тилэбэр,
хаар эрэ бурбанһыыр...

Долгуранга,
хаар кэриэтэ,

Дууһа-кут уулар.
Харананы күлүмүрдэтэн,
сындыыс суулар.

Бука,
кулгааһхыт үүтүн
бүөлүү кутулан,
буоскалы хам тонмотор
бу сөг чуумпу.

Абыланһаах олох кууһан,
аһаарыһыман балыкты,
сири-халлааны баһылыкты,
симиттимэн — эрдийин!

Дьоннор!

Дьоннор, уһуктан,
сэргэх кылааны
уһуктаан!

Чугаһатыман,
чуумпу
албын саһылын,
иһиллээн бары
тахсан эфири,
эккит саһа
аһыллан!

ИҢИНЭЭБИТЭ

Түүнгүү эркээйлэр	3
*** Долгуйуу дигэн уон өгтөөх	4
*** Поэзия — кыида кыыскын	5
*** Үлэ! Махталланын үлэ!	6
*** Доботторуом, олортуобун	7
*** Сага дьыл түүн	8
Өгүйэ уонна кыстык	9
Түүлүөнүнэн	10
Сайынны санаам	12
Куобах-куобах бэргэхчээн	13
Маайыскага биһик ырыата	14
*** Бүгүн мин мас кыстыырбар	15
Таһырдыа	16
Силистэр	17
Кинигэлэрим	18
Дьол	19
Титириктэр	21
Иирэ талах туһунан номох	23
Кэпкэмэбэ	25
Өтөн	28
Кэбиһиилээх оттор	30
Букварым туһунан поэма	33
Мохсобоһ уонна суор (<i>Публицистической поэма</i>)	41